

La Barcelona de Mercè Rodoreda

Ruta literària

Disseny i selecció de textos:
Marta Nadal

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

FUNDACIÓ
MERCÈ
RODOREDA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
1908-2008
ANY RODOREDA

ÍNDIX

SANT GERVASI.....	7
El “Casal Gurguí”. Carrer de Manuel Angelon	8
Torre Farriols	9
Parc de Monterols.....	10
Les modistes valencianes.....	11
L’escola.....	11
Una botiga del barri	12
Altres textos	12
GRÀCIA.....	15
La plaça del Diamant	16
Refugi antiaeri.....	18
Carrer Montseny	20
El mercat.....	22
Carrer Gran de Gràcia	22
El Cafè Monumental	24
Els jardinets	25
Altres textos:	26
L’EIXAMPLE.....	29
El Passeig de Gràcia, la Rambla de Catalunya, la Plaça de Catalunya... ..	30
CIUTAT VELLA	35
Rambla de les Flors, el carrer de la Canuda, el Liceu... ..	36
Institut d’Estudis Catalans	38
BIBLIOGRAFIA	39
AGRAÏMENTS.....	39

Una novel·la es fa amb una gran quantitat d'intuïcions, amb una certa quantitat d'imponderables, amb agonies i amb resurreccions de l'ànima, amb exaltacions, amb desenganys, amb reserves de memòria involuntària...tota una alquímia. Si jo no he sentit mai cap emoció davant d'una posta de sol, ¿com puc descriure, o, millor dit, suggerir la màgia d'una posta de sol? Els carrers han estat sempre per a mi motiu d'inspiració, com algun tros d'una bona pel·lícula, com un parc en tot l'esclat de la primavera o gebrat i esquelètic a l'hivern, com la bona música sentida en el moment precís, com la cara de certes persones absolutament desconegudes que tot d'una creues, que t'atreuen i que no veuràs mai més.¹

¹ Pròleg de *Mirall trencat*, p. 9

SANT GERVASI

A les tardes, mentre els veïns prenen la fresca, passava el fanaler, l'escombriaire tocant la trompeta de so esquerdat, i la pau del matí es veia trencada pels crits de la natera que venia nates de cinc damunt d'un tros de fulla de col. Recordo el bategar de la bandera els diumenges de vent. Aquella gran companyia que em feia la bandera a la torratxa. Recordo la sensació d'estar a casa quan, abocada a la barana del terrat, veia caure damunt de la gespa i les hortènsies les flors blaves de la xicranda.²

² “Imatges d'infantesa”, p. 29

El “Casal Gurguí”. Carrer de Manuel Angelon

La torreta del carrer de Manuel Angelon, on va néixer Mercè Rodoreda, era propietat del seu avi; probablement ell mateix va batejar-la amb el nom de “Casal Gurguí”, amb la idea de donar una certa importància a la casa i a la família, disposat sempre a celebrar-hi festes i actes poètics, com uns jocs florals del barri.

I

Sóc filla de Sant Gervasi de Cassoles, d'un carrer estret i curt que, aleshores, anava del de Pàdua a la riera de Sant Gervasi i que es deia carrer de Sant Antoni; més endavant li van canviar el nom pel de carrer de París i, més endavant encara, pel de Manuel Angelon, que encara conserva.³

II

El meu avi era antiquari i tenia una botiga al carrer de la Palla. Quan es va retirar, va omplir la casa d'antiguitats. Hi havia tants plats antics, que no va tenir més remei que col·locar-los al voltant de la casa, per la part de fora. Quan feia molt de vent, els plats es movien, i feien molt de soroll. Sempre se'n trencava algun. La façana donava al carrer de Manuel Angelon, paral·lela al torrent de Sant Gervasi; per allí no passava gairebé ningú, a tot estirar mitja dotzena de persones l'any. Però tothom es parava a mirar els plats. Llavors, el meu avi els feia entrar perquè veiessin el bust d'en Verdaguer. Una vegada fins i tot va fer entrar una parella de guàrdies civils.⁴

III

La torre tenia dos jardins. Del jardí del darrera, no sé per què en dèiem l'hort. Potser perquè només hi havia arbres fruiters i, com a úniques flors, les que feien els rosers enfilats per les parets que el tancaven. [...] Els arbres eren tres o quatre magraners, tres mandariners, dos tarongers de taronges agres, un *palosanto* esplèndid, groc de fruita quan perdia les fulles i, a l'acabament de l'hort, l'ametller i el saüquer que, deia el meu avi, havia nascut sol. Darrera de l'ametller i el saüquer, creixia, poderosa, una figuera, de figues negres, de coll de dama. Al peu d'aquesta figuera, s'hi amuntegaven pedres que devien haver sobrat de la construcció del monument, maons vells, deixalles d'obres que s'havien fet a la casa i que l'avi guardava, perquè, deia, algun dia podrien servir.⁵

IV

He explicat més d'una vegada que el meu avi havia estat amic de mossèn Jacint Verdaguer. El que potser no he explicat massa és que el meu

³ *La plaça del Diamant*, p.8

⁴ *De foc i de seda. Àlbum biogràfic de Mercè Rodoreda*, p. 40

⁵ “Imatges d'infantesa”, p. 34

avi, quan mossèn Cinto va morir, va fer ampliar una fotografia de mossèn Cinto, al peu hi va fer posar unes lletres amb caràcters gòtics que deien Sant Jacint Verdaguer i la va fer emmarcar de negre i or. Quan venien visites noves, l'avi s'aturava a mig rebedor i, alçant el braç enlaire, assenyalava amb aire de triomf l'ampliació de la fotografia penjada a dalt de l'arcada que donava pas a l'avantmenjador i deia: jo l'he fet sant. Sant Jacint Verdaguer.

Al jardí de davant de la torre, l'avi hi va fer construir un monument al gran poeta; una muntanyola de pedres grosses, amb cassoles plenes de terra per entremig, on vivien romanins i dragoneres i voltada per una cinta de ciment rosat que ondulava per damunt de les pedres i duia gravats els títols de les principals obres de Verdaguer. El *Canigó*, *L'Atlàntida*... A dintre del monument, que havia fet el jardiner Batlle del carrer de Septimània, hi havia aigua, hi flotaven nenúfars, hi nedaven tres o quatre peixos vermells, i a les nits d'estiu hi aücaven granotes.⁶

Torre Fariols

*Davant del Casal Gurguí hi havia, fins fa ben poc, una torre esplèndida, de tres pisos, propietat de la família Fariols, que tenia l'entrada principal pel carrer de Ríos Rosas i el darrere, amb un jardí extens, amb llorers, llimoners i vegetació ben diversa, que donava al carrer de Manuel Angelon, concretament al número 26, on una reixa alta duia el nom de Nuestra Señora del Patrocinio, amb una data, 1879. Alguns dels indrets d'aquesta torre, interiors i exteriors, com la galeria amb vidres de colors, o elements del mateix jardí, són evocats per Mercè Rodoreda a *Mirall trencat*, com també ho és el cognom de la família, Fariols, que porta Eladi, un dels personatges de la mateixa novel·la.*

V

Els vidres de la galeria eren blancs i de colors: blaus, grocs i vermells. Era en aquesta galeria, que hi havia l'armari de la roba blanca i el cove de la bugada, sempre sota de la tauleta de planxar. El mobiliari era dues butaques i una taula de jonc.⁷

VI

Feia vent i els tres graons que pujaven fins a l'entrada estaven mig colgats de fulles. A un costat, tocant a la porta, hi havia dues gerres grosses, vernissades, plenes de terra, i uns quants testos amb plantes mortes. Valldaura aixecà el bastó i, assenyalant la terrassa aguantada per quatre columnes de marbre rosa que protegia el cancell, digué: "La faré cobrir de vidres i a l'hivern hi podrem prendre el sol."⁸

⁶ "Imatges d'infantesa". p. 29

⁷ *Isabel i Maria*, p. 169

⁸ *Mirall trencat*, p. 72

Parc de Monterols

D'aquest parc, ara trinxat per l'abaixador dels FFGG i la construcció de pisos, en queden algunes restes disseminades entre el carrer de Balmes, Atenes i Valls i Taberner. El pis que Mercè Rodoreda va comprar al carrer Balmes, tenia una finestra que donava, per una banda, al parc evocat a Mirall trencat.

VII

Darrera de casa, quan jo era petita, el que ara és carrer de Balmes era la riera de Sant Gervasi de Cassoles. A l'altra banda de la riera hi havia el parc abandonat del marquès de Can Brusi. Des del menjador es veia frondós d'arbres centenaris. Ple de rossinyols a les nits d'estiu. Anava de la plaça Molina fins a l'Ateneu de Sant Gervasi, a tocar del que ara és Mitre. Al capvespre se sentien crits de paons. Aquest parc, idealitzat, és el parc de la torre dels Valldaura. El jardí de tots els jardins.⁹

VIII

Amb en Felipet ens enfilàvem a la figuera: hi pujàvem per la pila de pedres que ens servia d'escala abans que comencessin les branques. [...] Aquesta figuera, mal amagada darrera de l'ametller i el saüquer, era el nostre castell. Moltes branques s'abocaven a la riera; des de dalt vàiem de més a la vora un tros de parc abandonat dels marquesos de casa Brusi, on a les nits d'estiu s'esgargamellaven els rossinyols i a les tardes d'hivern, quan tot era gris i la terra blanca, cridaven d'amor els paons engabiats.¹⁰

IX

Els cops a la paret cessaren i es ficà en la gran zona d'ombra, on els arbres creixien salvatges voltats d'esbarzers i de falgueres adormides mentre les fulles velles, seques, cedien el pas als brots nous, de vidre. Allà on només entrava cap al tard, lluny dels tres cedres de la sort, en aquella barreja espessa de rosers bords, de xuclamels, on les acàcies, amb l'escorça arrugada, encara tenien un desig cansat de florir a la primavera. Les moreres, els roures, els til·lers, colgaven arbustos i lilàs que no recordaven què calia fer perquè el pomell sortís del brot i es barrejaven amb la densitat dels boixos i amb els grups escampats de canyes americanes gruixudes com un braç d'home. I, pertot, l'heura que s'enfila, que escanya, que s'arrossega per ser més forta. L'heura al voltant de l'aigua. L'heura fosca, amb les fulles enterques, que mal tapaven els penjolls de raïms de granets petits i negres. Tot el que en un temps havia estat ordenat, dirigit, l'abandó i el pas de les estacions ho havien convertit en una malaltia. De les branques velles, de les branques noves, de les branques esqueixades pel vent, cremades pels llamps, de tots els aixoplucs de sota de les fulles, un dia, feia anys, n'havien fugit els ocells. La soca centenària

⁹ *Mirall trencat*, p. 24

¹⁰ "Imatges d'infantesa". p. 34

del plàtan, amb les dues branques que feien ombra a les escombraries, estava coberta d'una mena de verdet que no arribava a ser molsa.¹¹

Les modistes valencianes

X

La meva mare es feia fer els vestits per unes modistes valencianes; tenien bon gust i cosien com els àngels. Com que la més gran de les germanes -eren tres- es deia Amanda, a casa els dèiem les Amandes. Vivien en una torreta al carrer de Francolí cantonada al carrer de la Gleva. L'escala de pujar al terrat de la torreta, tocant al carrer de la Gleva, tenia un emparrat cobert per un roser centenari que feia roses de color de carn. Deuen ser les roses, suposo, dels rosers plantats al peu de la caseta dels safaretjos dels Valldaura a *Mirall trencat*.¹²

L'escola

XI

Durant una temporada havia anat a les monges de Lourdes. Més endavant, perquè la meva mare trobava que el col·legi era massa lluny i perdia massa temps acompanyant-me i anant a buscar-me, em va fer anar a un col·legi que hi havia al carrer de Pàdua cantonada Vallirana. El dirigien dues germanes, ja grans, filles de militar. L'una es deia doña Teresita i l'altra doña Dolores. Doña Dolores ens ensenyava francès, geografia, i ens feia fer una mica de gimnàstica quan sortíem al jardí a jugar una estona. Doña Teresita portava la classe; aritmètica, labors, gramàtica, doctrina, etc. La classe era en el primer pis de la torre on les dues professores vivien amb la seva mare i un germà. La classe era molt gran i tenia moltes finestres. Al costat, tan gran com la classe, hi havia la sala dels penjadors i damunt dels penjadors un rengle de ganxos on penjàvem els coixins de fer puntes. Per penjar-los ens havíem d'enfilars en un tamboret. Al fons d'aquesta sala hi havia una porta que donava a una galeria coberta i a un costat els lavabos. A mi m'agradava anar-hi per poder-me quedar una estona a la galeria amb el nas encastat als vidres mirant torres i jardins.¹³

¹¹ *Mirall trencat*. p. 389-390

¹² “Imatges d'infantesa”. p. 30

¹³ “Imatges d'infantesa”. p. 31

Una botiga del barri

XII

A mig matí la meva mare, plorosa, em va donar una ampolla i em va dir que anés corrent a casa de la senyora Matilde a comprar el remei per als ferits. “Ho hem de provar tot. S’ha de procurar que l’atac no es repeteixi.” La senyora Matilde tenia una verduleria al carrer de Saragossa, aleshores Sant Felip, entre Pàdua i Septimània. Era una dona vella, baixeta i grossa, que sempre anava de negre i duia un davantal blau fosc molt arrugat a la cintura, molt ample. La botigueta era un desori. Plena de coves que amb prou feines si t’hi podies bellugar; si volies patates havies d’enretirar el cove de les cebes i si volies tomàquets havies d’enretirar les caixetes del raïm o els coves de les bledes i les cols. A més a més de verdures la senyora Matilde venia ous de les seves gallines, acabats de pondre; i embotits. Aquell desordre m’agradava; el terra de la botiga estava cobert de fulles arrancades de tota mena de verdures, tot trepitjat i moll. Era un terra perillós. Quan vaig entrar, la botiga estava plena. Hi havia arribat corrent i panteixava. Tot esperant que arribés el meu torn, em moria d’angúnia. “L’avi s’ha ferit”, vaig dir així que la senyora Matilde em va preguntar què volia. Es va acostar a la porta de la rebotiga, tot cridant a la seva filla, “Francisqueta, Francisqueta, el senyor Gurguí s’ha ferit! Corre, corre...!”. Van agafar una garrafa entre totes dues i van omplir l’ampolla d’un líquid emboirat. L’ampolla, entre el tap i el brec, feia olor d’herbes.”¹⁴

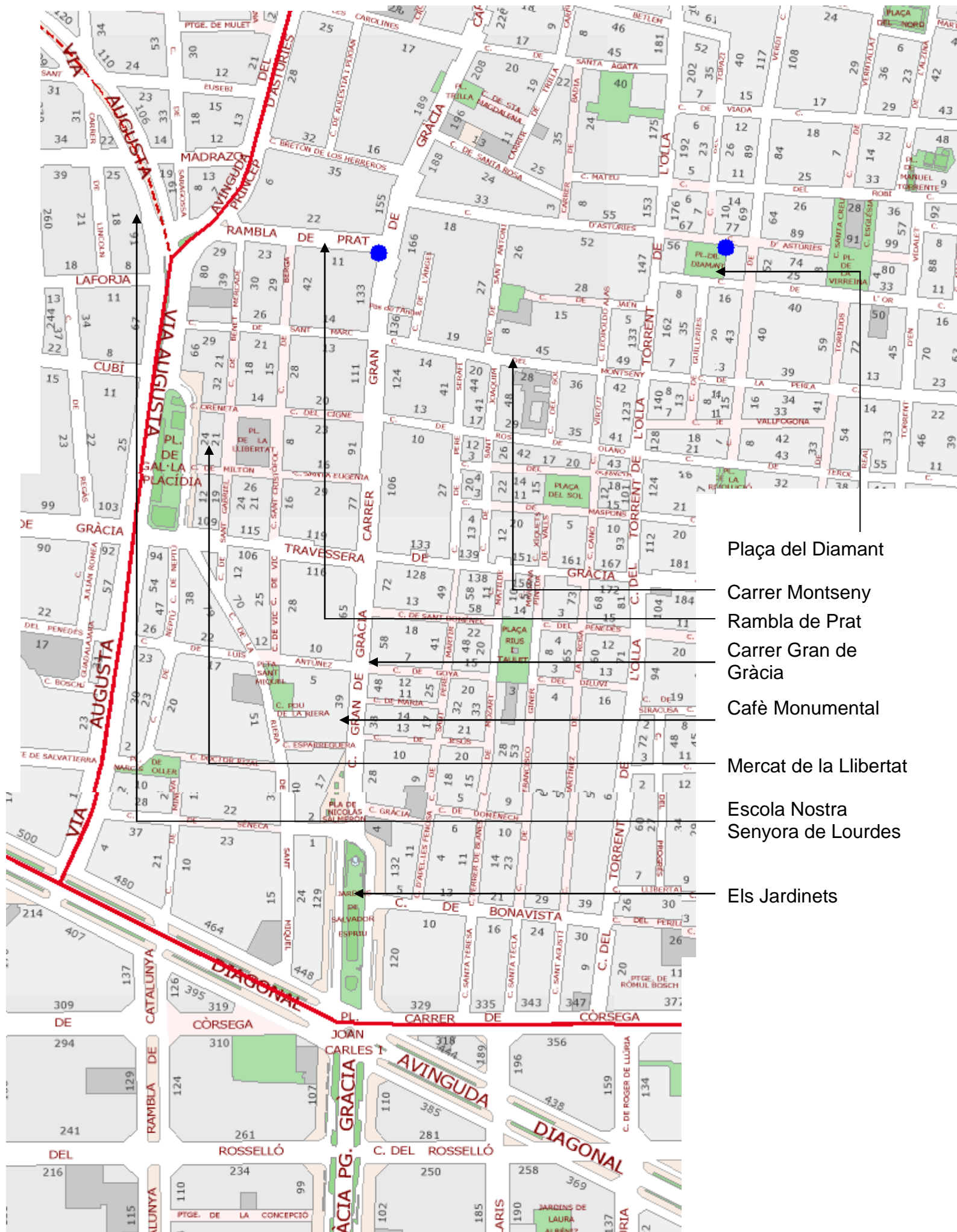
Altres textos:

Podem trobar referències a Sant Gervasi i al Casal Gurguí, entre d’altres, a les pàgines de les novel·les i textos següents:

Isabel i Maria, p. 168-169

El carrer de les Camèlies, p. 19

¹⁴ “Imatges d’infantesa”. p. 34

- Plaça del Diamant
- Carrer Montseny
- Rambla de Prat
- Carrer Gran de Gràcia
- Cafè Monumental
- Mercat de la Llibertat
- Escola Nostra Senyora de Lourdes
- Els Jardinet

GRÀCIA

Sant Gervasi no és pas lluny de Gràcia. Coneixia, perquè hi anava a les tardes amb el meu avi, els cinemes Trilla, Smart i Mundial. Coneixia el mercat de Santa Isabel, on als quatre o cinc anys anava, cap al tard, als estius, amb una senyora veïna a comprar peix després de travessar el torrent de l'Olla. Als quinze o disset anys, i durant molt de temps, anàvem amb la meva mare a passejar cada tarda pel carrer Gran. Hi entràvem per la Rambla del Prat, el baixàvem fins als jardinetes i el pujàvem per la vorera contrària. Miràvem aparadors.¹⁵

¹⁵ *La plaça del Diamant*. p. 8

La plaça del Diamant

Situats a la plaça del Diamant podem visitar el refugi antiaeri, la qual cosa permet de parlar de la novel·la des del punt de vista històric, amb les referències a la guerra civil. Des d'aquí, es pot reconstruir parcialment el paisatge de Natàlia/Colometa: el seu pis del carrer Montseny; el carrer Gran, amb les seves botigues i aparadors, alguns dels quals encara ens recorden, actualment, com devien ser a l'època dels personatges de la novel·la; el Cafè Monumental, els seus passeigs pels Jardinets...

I

Quan la vaig escriure no recordava gaire com era la plaça del Diamant de debò. Només recordava que, quan tenia tretze o catorze anys, una vegada, per la festa major de Gràcia, vaig anar amb el meu pare a seguir carrers. A la plaça del Diamant havien aixecat un envelat. Com a d'altres places, és clar; però el que sempre més he recordat és aquell. En passar-hi per davant, tot ell una capsa de música, jo, a qui els meus pares prohibien de ballar, en tenia unes ganes desesperades i anava com una ànima en pena pels carrers guarnits. Potser per culpa d'aquesta frustració, al cap de molts anys, a Ginebra, vaig començar la meva novel·la amb aquell envelat.¹⁶

II

Quan vam arribar a la plaça els músics ja tocaven. El sostre estava guarnit amb flors i cadeneta de paper de tots colors: una tira de cadeneta, una tira de flors. Hi havia flors amb una bombeta a dintre i tot el sostre era com un paraigua a l'inrevés, perquè els acabaments de les tires estaven lligats més enlaire que no pas el mig, on totes s'ajuntaven. La cinta de goma dels enagos, que havia patit molt per passar-la amb una agulla de ganxo que no volia passar, cordada amb un botonet i una nanseta de fil, m'estrenyia. Ja devia tenir un senyal vermell a la cintura, però així que el vent m'havia sortit per la boca la cinta tornava a fer-me el martiri. L'entarimat dels músics estava voltat d'esparreguera fent barana i l'esparreguera estava guarnida amb flors de paper lligades amb filferro primet. I els músics suats i en mànigues de camisa. La meva mare morta feia anys i sense poder-me aconsellar i el meu pare casat amb una altra. El meu pare casat amb una altra i jo sense la meva mare que només vivia per tenir-me atencions. I el meu pare casat i jo joveneta i sola a la plaça del Diamant, esperant que rifessin cafeteres, i la Julieta cridant perquè la veu li passés per damunt de la música, i no seguis que et rebregaràs!, i davant dels ulls les bombetes vestides de flor i les cadenetes enganxades amb pasta d'aigua i farina i tothom content, i mentre badava una veu a l'orella va dir-me, ¿ballem? [...]

La Julieta, de color de canari, brodada de verd, va sortir de no sé on i em va dir, tapa'm que m'haig de treure les sabates... no puc més... Li vaig dir que no em podia moure perquè un jove que buscava l'americana i volia ballar amb mi de totes passades m'havia dit que l'esperés. I la Julieta va dir, balleu, balleu... I feia calor. Les criatures tiraven coets i piules per les cantonades. A

¹⁶ *La plaça del Diamant*, p. 7

terra hi havia pinyols de síndria i pels racons closques de síndria i ampolles buides de cervesa i pels terrats també engegaven coets. I pels balcons. Veia cares lluents de suor i nois que es passaven el mocador per la cara. Els músics contents i toquem. Tot com una decoració. I el pas doble. Em vaig trobar anant amunt i avall i com si vingués de lluny, de tan a la vora, vaig sentir la veu d'aquell noi que em deia, ¡veu com sí que en sap de ballar! I sentia olor de suor forta i olor d'aigua de colònia esbravada. I els ulls de mico lluents ran dels meus i a cada banda de la cara la medalleta de l'orella. La cinta de goma clavada a la cintura i la meva mare morta i sense poder-me aconsellar, perquè vaig dir a aquell noi que el meu promès feia de cuiner al Colón i va riure i em va dir que el planyia molt perquè al cap d'un any jo seria la seva senyora i la seva reina. I que ballàriem la toia a la plaça del Diamant.

La meva reina, va dir.¹⁷

III

I em vaig tornar a girar de cara a la porta i amb la punta del ganivet i amb lletres de diari vaig escriure Colometa, ben ratllat endintre, i, com d'esma vaig posar-me a caminar i les parets em duien que no els passos, i vaig ficar-me a la plaça del Diamant: una capsa buida feta de cases velles amb el cel per tapadora. I al mig d'aquella tapadora hi vaig veure volar unes ombres petites i totes les cases es van començar a gronxar com si tot ho haguessin ficat a dintre d'aigua i algú fes bellugar l'aigua a poc a poc i les parets de les cases es van estirar amunt i es van començar a decantar les unes contra les altres i el forat de la tapadora s'anava estrenyent i començava a fer un embut. I vaig sentir una companyia a la mà i era la mà d'en Mateu i a la seva espatlla se li va posar un colom corbata de setí i jo no n'havia vist mai cap, però tenia plomes de tornassol i vaig sentir un vent de tempesta que s'arremolinava per dintre de l'embut que ja estava gairebé clos i amb els braços davant de la cara per salvar-me de no sabia què, vaig fer un crit d'infern. Un crit que devia fer molts anys que duia a dintre i amb aquell crit, tan ample que li havia costat de passar-me pel coll, em va sortir de la boca una mica de cosa de no-res, com un escarbat de saliva... i aquella mica de cosa de no-res que havia viscut tant de temps tancada a dintre, era la meva joventut que fugia amb un crit que no sabia ben bé què era... ¿abandonament?¹⁸

¹⁷ *La plaça del Diamant*, p. 17-20

¹⁸ *La plaça del Diamant*, p. 247-248

Refugi antiaeri

Encara que a la novel·la no s'hi fa referència, la visita al refugi antiaeri permet de parlar de l'obra des del punt de vista històric; des del moment de la proclamació de la República fins a la postguerra, passant especialment pels anys de destrucció i de mort de la guerra civil.

IV

I tot anava així, amb maldecaps petits, fins que va venir la república i en Quimet se'm va engrescar i anava pels carrers cridant i fent voleiar una bandera que mai no vaig poder saber d'on l'havia tret. Encara em recordo d'aquell aire fresc, un aire, cada vegada que me'n recordo, que no l'he pogut sentir mai més. Mai més. Barrejar amb olor de fulla tendra i amb olor de poncella, un aire que va fugir, i tots els que després van venir mai més no van ser com l'aire aquell d'aquell dia que va fer un tall en la meua vida, perquè va ser amb abril i flors tancades que els meus maldecaps petits es van començar a tornar maldecaps grossos.¹⁹

V

I mentre em dedicava a la gran revolució amb els coloms va venir el que va venir, com una cosa que havia de ser molt curta. De moment ens vam quedar sense gas. [...]

En Quimet també corria pels carrers i cada dia anava pels carrers i sempre pensava que un dia no el tornaria a veure. Se'm va vestir amb una granota blava i, al cap d'uns quants dies de fum i d'esglésies llençant espurnes, se'm va presentar amb un cinturó amb revòlver i una escopeta de dos canons penjada a l'espatlla. I tot era calor, molta calor, la roba s'enganxava a l'esquena i els llençols s'enganxaven per tot el cos i la gent vivia esparverada.²⁰

VI

Tots els llums eren blaus. Semblava el país dels màgics i era bonic. Així que queia el dia tot era de color blau. Havien pintat de blau els vidres dels fanals alts i els vidres dels fanals baixos i a les finestres de les cases, fosques, si es veia una mica de llum, de seguida xiulets. I quan van bombardejar des del mar, el meu pare va morir. No per culpa de cap bomba del bombardeig, sinó perquè, de l'espant, se li va parar el cor i s'hi va quedar. Em costava d'adonar-me que era mort perquè ja feia temps que era com si fos mig mort... com si no fos res meu, ni res que jo pogués voler com a meu, com si quan es va morir la meua mare el meu pare també s'hagués mort.²¹

¹⁹ *La plaça del Diamant*, p. 87-88

²⁰ *La plaça del Diamant*, p. 141

²¹ *La plaça del Diamant*, p. 164

VII

El darrer hivern va ser el més trist. Se'n duïen els nois de setze anys. I les parets estaven plenes de cartells i jo, que no havia entès aquell cartell que deia que havíem de fer tancs, i que amb la senyora Enriqueta ens havia fet riure tant, si en quedava un tros per alguna paret, ja no em feia riure gens. Hi havia homes molt grans que aprenien de fer la guerra pels carrers. Joves i vells, tothom a la guerra, i la guerra els xuclava i els donava la mort. Moltes llàgrimes, molt mal per dintre i per fora. Alguna vegada pensava en en Mateu. El veia dret al passadís, com si fos de debò, tan de debò que m'espantava, amb els ulls blaus, tot enamorat de la Griselda i sense la Griselda que n'estimava un altre. I aquella veu d'en Mateu quan em va dir que hi havien d'anar tots. I tots s'hi anaven quedant com, a la ratera, les rates. No hi ha més remei. No hi ha més remei. Abans de vendre'm les dues monedes de mossèn Joan, m'ho vaig vendre tot: els llençols brodats, el joc de taula bo, els coberts... m'ho compraven les que treballaven amb mi a l'ajuntament i després s'ho venien i feien negoci. Amb prou feines si podia comprar per menjar, perquè gairebé no tenia diners i perquè no hi havia menjar. La llet era sense llet. La carn, quan n'hi havia, era de cavall, deien.

I van començar a marxar. L'adroguer de sota deia: mira, mira, tants diaris i tants cartells... apa... apa... a córrer món. I l'últim dia feia vent i feia fred i el vent feia volar els papers esquinçats que omplien els carrers de taques blanques. I el fred a dins del cor era un fred que no s'acabava mai. Com vam viure aquells dies, no ho sé. Entre el temps de marxar els uns i d'entrar els altres, em vaig tancar al pis. La senyora Enriqueta em va dur unes quantes llaunes d'un magatzem de per allà a la vora que els veïns havien esbotzat. No sé qui em va dir que donaven menjar no sé on i vaig anar-hi. No ho sé. Quan vaig tornar-ne, l'adroguer estava al peu de la porta i no em va saludar. A la tarda vaig anar a veure la senyora Enriqueta i em va dir que ja havíem fet un pas endavant i que estava segura que tornariem a tenir rei. I em va donar mitja escarola. I vivíem. Encara vivíem. I jo no sabia res del que passava fins que un dia la senyora Enriqueta va venir a dir-me que sabia del cert que havien afusellat en Mateu al mig d'una plaça i quan li vaig preguntar al mig de quina plaça, perquè no sabia què dir, va dir que al mig d'una plaça, però que no sabia al mig de quina plaça, sí, sí, t'ho pots ben creure, els afusellen tots al mig d'una plaça. I el mal fort no em va sortir de dintre fins al cap de cinc minuts i vaig dir baixet com si l'ànima se m'acabés de morir a dins del cor, això no... això no... Perquè no podia ser que en Mateu l'haguessin afusellat allà al mig d'una plaça. ¡No podia ser!, i la senyora Enriqueta em va dir que si hagués sabut que m'ho havia de prendre tan a la valenta, amb tota la sang de la cara perduda, no m'hauria dit res.²²

²² *La plaça del Diamant*, p. 176-178

Carrer Montseny

Carrer on se situa el pis de la Colometa i en Quimet quan aquests es casen i on torna Natàlia, molts anys després, moments abans de deixar anar el seu crit d'angúnia i d'ofec.

VIII

Vam entrar al Monumental a fer el vermut i menjar popets. Allà va trobar en Cintet, i en Cintet, que tenia els ulls molt grossos, com de vaca, i la boca una mica torta, va dir que hi havia un pis al carrer de Montseny, bastant bé de preu, però atrotinat, perquè l'amo no volia maldecaps i que la restauració hauria d'anar a compte dels qui el lloguessin. El pis era sota terrat. Que fos sota terrat ens va agradar molt i més encara quan en Cintet ens va dir que el terrat seria tot nostre. El terrat seria nostre perquè els veïns dels baixos tenien eixida i els del primer pis, per una escala llarga i penjada, anaven a un jardí petit que tenia galliner i safareig. En Quimet es va entusiasmar i va dir a en Cintet que no se l'havia de deixar escapar de cap de les maneres i en Cintet va dir que l'endemà hi aniria amb en Mateu i que hi anéssim nosaltres.²³

IX

El pis estava abandonat. La cuina feia pudor d'escarbats i vaig trobar un niu d'ous llarguets de color de caramel, i en Quimet em va dir, busca que encara en trobaràs més. El paper del menjador era un paper amb ratlletes que feien cercol. En Quimet va dir que volia un paper verd poma, i paper de color de nata a l'habitació del nen, amb una sanefa de pallsos. I una cuina nova. Va dir a en Cintet que avisés en Mateu, que li digués que el volia veure. El diumenge a la tarda vam anar tots al pis. En Mateu de seguida es va posar a desfer la cuina, i un manobre, amb els pantalons plens de pedaços, s'endua la runa i la carregava en un carretó que havien deixat al carrer. Però el manobre empastifava l'escala i va sortir una veïna del primer pis i li va dir que no marxéssim sense escombrar perquè no es volia trencar les cames d'una relliscada... i en Quimet de tant en tant deia, potser ens estan robant el carretó... Amb en Cintet vam començar a mullar les parets del menjador, i amb una rasqueta rascàvem paper. Al cap d'una estona de treballar ens vam adonar que en Quimet no hi era. En Cintet va dir que quan en Quimet no tenia ganes de fer una cosa s'escorria com una anguila. Vaig anar a la cuina a beure aigua i en Mateu tenia la camisa xopa de l'esquena i la cara li brillava de suor i picava sense parar amb el martell contra l'escarpra. Vaig tornar a rascar paper. I en Cintet em va dir que en Quimet quan tornaria faria el distret i que estava segur que tornaria tard. El paper costava molt de desenganxar i a sota del primer gruix en va sortir un altre, i un altre, fins a cinc. Quan ja era fosc i ens rentàvem les mans va tornar en Quimet i va dir que mentre ajudava el manobre a tirar runa al carretó havia trobat un client... I en Cintet va dir, i ha anat passant l'estona, és clar... I en Quimet sense ni mirar-se'l deia que hi hauria més feina

²³ *La plaça del Diamant*, p. 32

de la que es pensava, però que de tot ens sortiríem. Quan anàvem a baixar l'escala en Mateu va dir que em farien una cuina que semblaria la cuina d'una reina. I aleshores en Quimet va voler pujar al terrat. Hi passava aire i es veien molts terrats, però la tribuna del primer pis ens tapava la vista del carrer. I vam marxar. Entre el nostre replà i el del primer pis la paret estava guixada: noms i ninots. I entre els noms i els ninots hi havia unes balances molt ben dibuixades, amb les ratlles endintre de la paret com si les haguessin fetes amb la punta d'un punxó. L'un dels plats penjava una mica més avall que l'altre. I vaig passar el dit pel voltant d'un dels plats. Vam anar a fer el vermut i a menjar popets. A mitja setmana ens vam barallar altra vegada amb en Quimet per culpa de la seva mania amb el pastisser.²⁴

X

Em recordo del colom i de l'embut, perquè en Quimet va comprar l'embut el dia abans d'haver vingut el colom. El colom el va veure un dematí en el punt d'obrir els finestrons del menjador. Tenia una ala ferida, estava mig esmorteït i havia deixat miques de sang per terra. Era jovenet. El vaig curar i en Quimet va dir que el guardariem, que li faria una gàbia a la galeria, per poder-nos-el mirar des del menjador: una gàbia que seria una casa de senyors, amb balcó corregut, teulada vermella i porta amb trucador. [...] Vam pujar a dalt del terrat a mirar tot el voltant, com si no ho haguéssim mirat mai, i no vam veure ni un colomar. [...] En Quimet, aleshores, el va treure de la galeria i el va posar a la golfa del terrat i va dir que faria una altra cosa, que en comptes de fer-li una casa de senyors li faria un colomar i que el pare del seu aprenent, que criava coloms, ens vendria un colom a prova per veure si faria parella amb el nostre.

[...] Al colom trobat li vam posar Cafè, perquè tenia una lluneta d'aquest color sota d'una ala: a la seva senyora li vam posar Maringa.²⁵

XI

Volia pujar a dalt, fins al meu pis, fins al meu terrat, fins a les balances i tocar-les tot passant. Havia entrat feia molts anys per aquella porta casada amb en Quimet i n'havia sortit per casar-me amb l'Antoni i amb els nens al darrera. El carrer era lleig i la casa era lletja i l'empedrat era un empedrat només bo per carros i cavalls. El fanal era lluny i la porta era fosca. Vaig buscar el forat que en Quimet havia fet a la porta, damunt del pany, i el vaig trobar de seguida: tapat amb suro damunt mateix del pany. I vaig començar a treure miques de suro amb la punta del ganivet. I el suro saltava esmicolat. I vaig treure tot el suro i aleshores vaig adonar-me que no podria entrar. Amb els dits no podia agafar la corda i treure-la enfora i estirar i obrir la porta. Havia d'haver dut un filferro per fer ganxo. I quan anava a clavar dos cops de puny a la porta vaig pensar que faria massa soroll i vaig picar la paret i em vaig fer molt de mal. I em vaig girar d'esquena a la porta i vaig reposar i tenia molta matinada a dins.²⁶

²⁴ *La plaça del Diamant*, p. 35-37

²⁵ *La plaça del Diamant*, p. 80-81

²⁶ *La plaça del Diamant*, p. 246-247

El mercat

Al pròleg de La plaça del Diamant, Mercè Rodoreda explica que, de petita, havia anat al mercat de Santa Isabel amb una veïna, a comprar peix, tot travessant el torrent de l'Olla. Aquest mercat, actualment és el de l'Abaceria central, situat a la Travessera. A la novel·la, però, el mercat on Colometa va a comprar es troba ubicat, probablement, per les referències donades a la novel·la, a l'actual mercat de la Llibertat, per bé que l'escriptora evoqui, en realitat, el de Santa Isabel.

XII

L'olor de carn, de peix, de flors i de verdures es barrejava i, encara que no hagués tingut ulls, de seguida hauria endevinat que m'acostava a la plaça de vendre. Sortia del meu carrer i travessava el carrer Gran, amb tramvies amunt i avall, grocs, amb campaneta. Amb el conductor i el cobrador amb vestits ratllats de ratlles fines que tot plegat feia gris. El sol venia tot sencer de la banda del Passeig de Gràcia i ¡plaf! per entre els rengles de cases queia damunt de l'empedrat, damunt de la gent, damunt de les lloses dels balcons. [...] I m'anava fincant en l'olor de la plaça de vendre i en els crits de la plaça de vendre per acabar a dintre de les empentes, en un riu espès de dones i de cistells. La meva musclaire, amb maneguins blaus i davantal amb pitet, omplia mesures i mesures de musclos i petxines, ja rentats amb aigua dolça però que encara duien enganxada pels dintres, i l'escampaven, olor de mar.²⁷

Carrer Gran de Gràcia

El carrer Gran de Gràcia és també recordat per Mercè Rodoreda com un dels indrets habituals dels seus passeigs amb la seva mare, tot contemplant aparadors, probablement plens d'objectes diversos, com encara ens ho pot recordar actualment algun establiment del barri que s'ha volgut mantenir genuí a l'època dels seus orígens. El carrer Gran apareix, doncs, amb tota la seva importància urbana, atès que era la via de referència del que havia estat la vila, que després va quedar annexionada a Barcelona com a barri de Gràcia.

XIII

Anàvem cap al carrer Gran per la Rambla del Prat. Es va aturar davant d'un adroguer que tenia tot de sacs a l'entrada, va ficar la mà a dintre un sac ple de veces, va dir, quines veces més boniques...i vam tornar a caminar. S'havia quedat unes quantes veces a la mà i quan estava més distreta me les va tirar a l'esquena pel coll de la brusa. Em va fer aturar davant d'un aparador ple de roba feta, ¿veus?, quan serem casats, et faré comprar davantals com aquells. Jo li vaig dir que feien hospici i ell va dir que eren com els que duia la

²⁷ *La plaça del Diamant*, p. 86

seva mare i jo li vaig dir que tant me feia, que jo no en volia perquè feien massa hospici.²⁸

XIV

Moltes tardes anava a mirar les nines amb el nen a coll: estaven allí, amb les galtes rodones, amb els ulls de vidre a l'enfonsament, més avall el nassarró i les boques mig obertes, sempre rient i encantades; i a dalt de tot el front, lluent ran de cabells per la goma seca amb què estaven enganxats. Les unes estaven dintre de caps ajagudes, amb els ulls tancats i els braços tranquils al costat del cos. Les altres dintre de caps aguantades dretes, amb els ulls oberts, i també hi havia les més pobres, les que tant si estaven ajagudes com dretes sempre miraven. Vestides de blau, de rosa, amb punteta arrissada al voltant del coll, amb llaços a la cintura caiguda, amb els sotes de tarlatana per estarrufar. Les sabates de xarol brillaven a la claror; els mitjons eren blancs, ben estiradets, els genolls pintats d'un color de carn més fort que el color de la cama. Sempre allí, bufones a dintre de l'aparador, esperant que les compressin i se les enduguessin. Les nines sempre allí, amb la cara de porcellana i la carn de pasta, al costat dels espolsadors, dels picamatalassos, de les camusses de pell i de les camusses imitació de pell: tot a la casa dels hules.²⁹

XV

Altra vegada un tramvia va haver de parar en sec mentre travessava el carrer Gran; el conductor em va renyar i vaig veure gent que reia. A la botiga dels hules em vaig aturar a fer veure que mirava, perquè si vull dir la veritat he de dir que no veia res: només taques de colors, ombres de nina... I de l'entrada sortia aquella olor antiga d'hule que, pel nas, se'm ficava al cervell i me l'enterbolia. L'adroguer de les veges tenia la botiga oberta. Una minyona escombrava el carrer davant de la pensió de la cantonada, i, en el bar, havien posat una vela d'un altre color i tornaven a tenir bótes amb flors.³⁰

XVI

Vaig haver de sortir de casa per força perquè ni dormia ni menjava. Havia de passejar. M'havia de distreure. Tothom em deia que m'havia de tocar l'aire. Perquè vivia com si visqués tancada en una presó... El primer dia que vaig sortir amb la Rita després de tant de temps de no sortir, l'olor del carrer em va marejar. Vam anar a mirar aparadors al carrer Gran. Hi vam arribar caminant molt a poc a poc i quan hi vam ser la Rita em va mirar i em va dir que tenia els ulls espantats. I li vaig dir que tenia manies. I vam mirar aparadors i tot tant me feia... I la Rita va voler travessar, quan vam arribar al capdavall per pujar per l'altra banda. I quan tenia el peu posat damunt la pedra del cantell de l'acera, tot el món se'm va ennuvolat i vaig veure els llums blaus, almenys una dotzena ben bona, com un mar de taques blaves que se'm gronxés davant. I vaig caure.

²⁸ *La plaça del Diamant*, p. 30

²⁹ *La plaça del Diamant*, p. 79-80

³⁰ *La plaça del Diamant*, p. 179

I em van haver d'acompanyar a casa. A la nit, quan ja em trobava més bé, mentre sopàvem, la Rita va dir, no sé com ho farem, perquè quan ha de travessar el carrer, es desmaia. I va dir que se m'esveraven els ulls. I tots van dir que en tenia la culpa tant de temps de viure tancada a casa, però que de mica en mica havia d'esforçar-me i sortir. I vaig sortir, però per altres bandes. I, tota sola, vaig anar pels parcs...³¹

El Cafè Monumental

L'antic Cafè Monumental s'ubicava al costat esquerre dels baixos del número 25 del carrer Gran de Gràcia.

XVII

Quan vam arribar al Monumental van dir que ja estaven cansats d'esperar-nos i els vam dir que el fotògraf ens havia fet fotografies artístiques i que això demanava temps. El cas va ser que ja no quedaven olives ni anxoves i en Quimet va dir que tant se n'hi endonava i que ens poséssim a dinar, però els havia de dir que eren una colla de mal educats. I tota l'estona del dinar va discutir amb en Cintet... que si les olives que si no les olives i en Mateu no deia res, només, de tant en tant, em mirava i reia. I em va dir per darrera de la cadira del meu pare, sempre fan riure. Vam dinar molt bé i en havent dinat van fer música amb discos i tots a ballar. El meu pare va ballar amb mi. Jo ballava amb el vel posat i a l'últim me'l vaig treure i el vaig donar a la senyora Enriqueta per poder ballar més bé. I quan ballava m'aguantava la faldilla perquè tenia por que me la trepitgessin i amb el Mateu vam ballar un vals i en Mateu ballava bé i em duia com una ploma, com si, a la vida, jo no hagués fet altra cosa que ballar, de tan bé que em portava. Les galtes em cremaven. Vaig ballar amb l'aprenent que no en sabia gaire i en Quimet se n'en reia per molestar-lo però l'aprenent feia la seva sense escoltar-se'l. I a mig ball van entrar quatre senyors que dinaven en un saló al costat del nostre i van demanar si els deixaríem ajuntar-se amb nosaltres. Tots eren vells, ja d'uns quaranta anys. I després d'aquells quatre en van venir dos més. Tot plegat mitja dotzena. I van dir que ells celebraven una operació d'apendicitis que havien fet al més jove, que duia un cordonet penjat a l'orella perquè era una mica sord, que l'operació havia anat molt bé, tal com podíem veure i que havien sabut que al costat del seu saló hi havia un ball de casament i a veure si els deixàvem ser de la colla perquè necessitaven alegria i joventut. I tots aquells senyors em van felicitar i em van preguntar qui era el nuvi i li van regalar puros i tots van ballar amb mi i tot eren rialles, i en veure que se'ns havien ajuntat aquells senyors que celebraven l'operació, el mosso que havia servit els licors va dir si li deixarien ballar un ball amb la núvia, que era un costum que tenia i que això li donava sort. Va dir que si no ens molestava s'apuntaria el meu nom en una llibreta on hi havia el nom de totes les núvies amb qui havia ballat i es va apuntar el meu nom i ens va ensenyar la llibreta i la llibreta tenia set pàgines plenes de noms. Era com un espàrrec, bastant begut de galtes i només amb una dent. Duia els

³¹ *La plaça del Diamant*, p. 216

cabells pentinats tots cap a una banda perquè li tapessin el tros que tenia sense cabells, i per ballar amb el mosso, que tenia ganes, va dir, de ballar un vals, en Quimet va engegar un pas doble esbojarrat i el mosso i jo semblàvem fletxes amunt i avall i tothom estava molt content i a la meitat en Quimet va dir que volia acabar el pas doble amb mi perquè m'havia conegut ballant un pas doble, i el mosso em va donar a en Quimet i després es va passar la mà pel cap per posar-se bé els cabells cortina i se'ls va acabar d'esbullar i tots li anaven per on volien. Els senyors de l'operació s'havien quedat drets al peu de la porta, tots de negre amb un clavell blanc al trauc, i mentre ballava els veia d'esquitllentes i semblaven d'un altre món. Tot ballant en Quimet em deia que què s'havien pensat de fer-li fer el ridícul, que allà només hi faltava mossèn Joan amb el sermó i es va acabar el ball. Tothom aplaudia i jo no podia respirar i el cor m'anava de pressa i allà se m'hi feia l'alegria que em sortia pels ulls. I quan es va acabar tot, jo hauria volgut ser el dia abans per poder tornar a començar, tan bonic...³²

XVIII

Cada diumenge anàvem al Monumental a fer el vermut i a menjar popets. Un dia se'ns va acostar un home amb camisa groga que ens volia vendre postals d'una artista que havia estat la reina de París feia molts anys. Va dir que era el seu representant, que aquella artista, que havia estat amor de prínceps i de reis, vivia sola i d'anar venent les seves coses i els seus records. En Quimet el va aviar amb un crit. Quan vam sortir va dir que ja podia anar-me'n cap a casa perquè ell tenia cita amb un senyor que li volia fer restaurar tres dormitoris. Vaig voltar una mica pel carrer Gran mirant aparadors. I l'aparador de les nines a la casa dels hules.³³

Els jardinets

Situat entre el carrer Gran de Gràcia i la Diagonal, aquest espai es coneix popularment amb el nom de "Jardinets", per bé que la seva denominació oficial i amb la qual apareix retolat és "Jardins de Salvador Espriu", en homenatge al poeta, que va viure en un dels edificis d'aquest passeig.

XIX

I mentre estàvem amb tot això dels queixals i les pedretes i el somni de mort, un atac d'urticària em feia tornar boja. A les nits sortíem a passejar fins als Jardinets perquè havia de fer exercici. Se m'inflaven els turmells i només faltava que em lliguessin un fil a la cama i que m'engeguessin a volar.³⁴

³² *La plaça del Diamant*, p. 49-51

³³ *La plaça del Diamant*, p. 45

³⁴ *La plaça del Diamant*, p. 73

XX

Quan vaig arribar als Jardinets ja no plovia però el cel encara estava cobert. Em vaig asseure en un banc davant de dues estàtues mig ajagudes i m'ho vaig estar una estona distreta, sense pensar res. Quan em vaig aixecar, amb els cabells encastats per la cara, em va semblar que no era jo: m'havia vingut gana, una gana que feia mal.³⁵

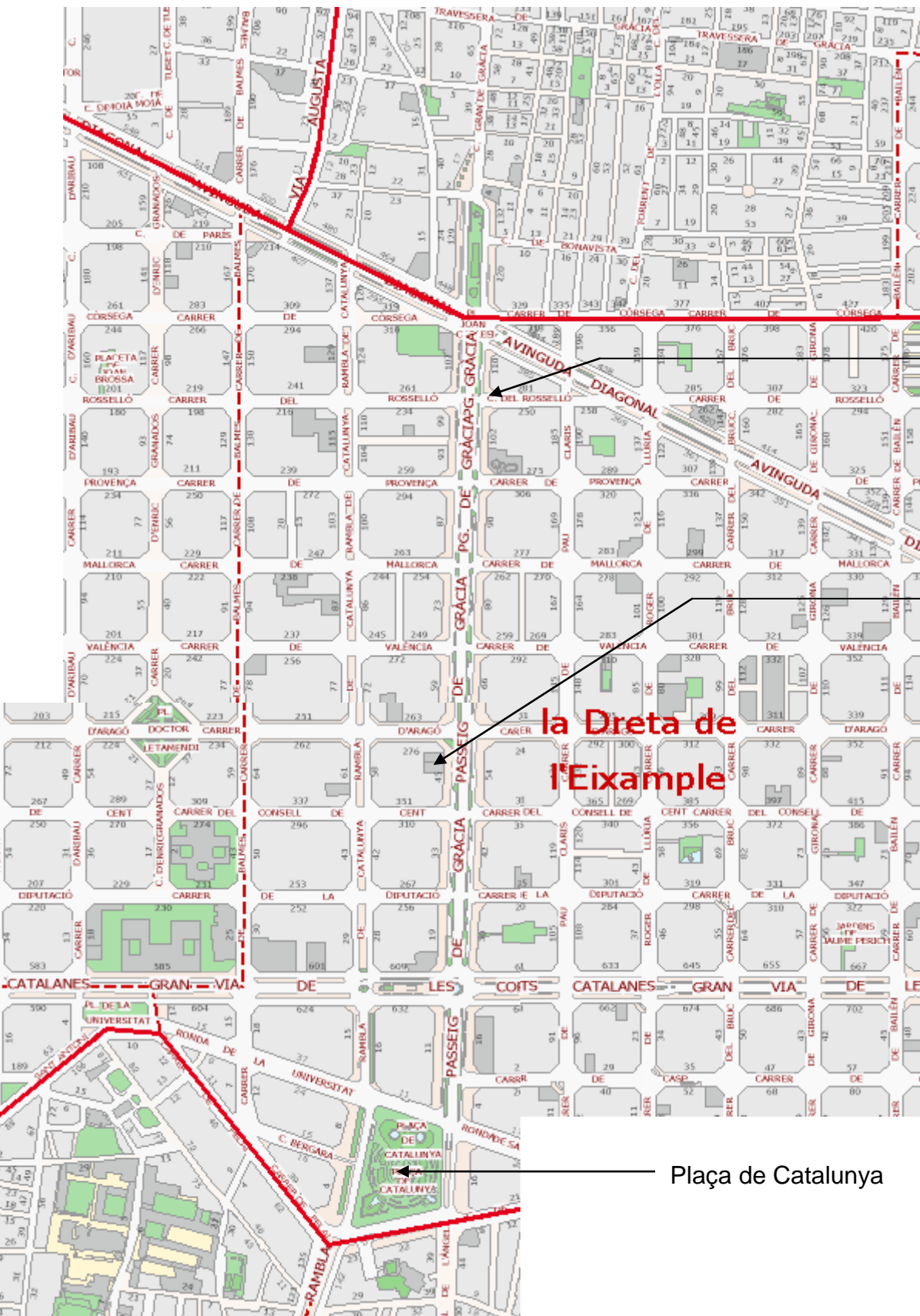
Altres textos:

Altres referències a la novel·la, i a les seves localitzacions les podem trobar, entre d'altres, a les pàgines següents:

Mirall trencat, p. 12-13

La plaça del Diamant, p. 64 i 159.

³⁵ *El carrer de les Camèlies*, p. 89-90

Cafè Restaurant
La Punyalada

Joieria Bagués

la Dreta de
l'Eixample

Plaça de Catalunya

L'EIXAMPLE

Vam baixar per la Rambla de Catalunya i tota l'estona, amb la cara encastada al vidre, vaig mirar passar les branques dels til·lers.³⁶

³⁶ *El carrer de les Camèlies*, p. 195

El Passeig de Gràcia, la Rambla de Catalunya, la Plaça de Catalunya...

El barri de l'Eixample apareix poc a l'obra de Mercè Rodoreda. Se'n fa referència a El carrer de les Camèlies, per exemple, novel·la on apareixen els carrers de Mallorca, Floridablanca, o la Rambla de Catalunya... A Aloma es parla de la plaça Universitat, carrer Muntaner... La Plaça de Catalunya, des d'on s'inicia l'Eixample, és un punt de referència a diverses obres, com les esmentades anteriorment i a Mirall trencat... L'espai que, però, cobra una importància cabdal dins d'aquest entramat d'illes, és el Passeig de Gràcia, que apareix a l'inici de Mirall trencat, on s'ubica la joieria en la qual el senyor Nicolau Rovira adquirirà "una joia de valor". La referència a la joieria Bagués a partir de la transposició de noms –Begú per Begués– és, doncs, evident, tot i que, en un principi, la joieria no tenia la seu als baixos de la Casa Ametller, sinó al carrer de Sant Pau, que Mercè Rodoreda coneixia. Per tant, és possible de pensar que la descripció del despatx del senyor Begú es correspongui més a com era a l'antiga botiga que no a l'actual, inaugurada l'any 50, prenent el relleu d'una altra joieria, la joieria Espinàs, situada, igualment, als mateixos baixos de la Casa Ametller. Un altre indret del Passeig de Gràcia, conegut de Mercè Rodoreda i actualment desaparegut, era el Cafè Restaurant La Punyalada, situat a la cantonada de Rosselló amb Passeig de Gràcia, lloc on Rodoreda situa un moment d' El carrer de les camèlies i on cità Montserrat Roig per a la realització de l'entrevista que aquesta li va fer.

I

En Cosme no em preguntava mai on anava ni d' on venia, tant si tornava tard com si tornava d'hora. Però sempre tornava abans de les deu. Fins que un dia, un dilluns, el cuiner, que tenia festa, m'esperava dret al peu del banc de les estàtues ajagudes. De seguida vaig pensar que ja hi érem. Em va dir, ajuntant dos dits d'una manera molt fina, que no m'espantés, que em volia parlar, però no allí. I em va dur a La Punyalada. Va demanar dos cafès i quan els vam tenir davant em va dir amb molt de misteri que m'havia de parlar de coses delicades, que li anava el pa dels fills. [...] I mirant-me com si em volgués travessar em va dir que jo faria tornar boig en Cosme i que amb en Cosme boig s'acabaria la fonda i que sense fonda ell es quedaria amb un pam de boca i sense res per ficar-hi a dintre.³⁷

II

En Vicenç ajudà el senyor Nicolau a pujar al cotxe. "Sí, senyor, com vostè mani". Després pujà la senyora Teresa. Sempre ho feien així, primer ell, després ella, perquè a l'hora de baixar havien d'aguantar-lo entre tots dos. Era una maniobra difícil i el senyor Nicolau necessitava molts miraments. Tiraren pel carrer de Fontanella i, al Portal de l'Àngel, tombaren a la dreta. Els cavalls anaven al trot i les rodes, negres i vermelles, acabades d'envernissar, giravoltaven, lleugeres, passeig de Gràcia amunt. El senyor Nicolau explicava a tothom que en Vicenç valia molt, que si no el tingués es vendria la berlina

³⁷ *El carrer de les Camèlies*, p. 101

perquè no es fiaria de cap més cotxer. I com que el senyor Nicolau era generós, en Vicenç en treia molt de profit. Feia una dia rúfol; de tant en tant, entre dos núvols, sortia un raig de sol esblaimat que no durava gaire. Tothom sabia, és a dir, el servei i uns quants amics, que el senyor Nicolau volia fer un obsequi a la senyora Teresa perquè quan celebraren el mig any de casats li havia regalat un armari japonès de laca negra amb incrustacions de nacre i or, preciós, però que no l'havia entusiasmada. Ell tingué una decepció: "Ja ho veig, no ho he ensopegat i costa un dineral; però, com que a mi m'agrada, me'l quedaré i a tu et regalaré una cosa que et faci més il·lusió". Davant de la joieria Begú, en Vicenç aturà els cavalls, baixà del pescant i, mentre deixava el copalta damunt del seient, veié que la senyora Teresa obria la portella i saltava com una daina. Entre tots dos tragueren el senyor Nicolau del cotxe —"del meu armari", com deia ell—. Quiet al mig de la vorera, perquè quan baixava del cotxe li costava de posar-se dret, mirà dues o tres vegades a banda i banda, sense moure el cap, com si no sabés què havia de fer. A l'últim agafà el braç de la seva dona i molt a poc a poc entraren tots dos a la joieria.

Com que volien veure personalment el senyor Begú, un dels empleats els acompanyà fins al despatx. El senyor Begú era un home ben plantat, rosat de pell, amb els cabells arranats i les celles espesses. "¿Quin bon vent els porta?" exclamà, tot aixecant-se, així que entraren. Feia temps que no els havia vistos i trobà que el senyor Rovira havia envellit molt: no devia haver pogut resistir les emocions del matrimoni. El senyor Rovira anà de dret al gra: "Voldria que ens ensenyés una joia, allò que se'n diu una joia". S'havia assegut en una butaca amb el respall molt dret, que li reposava l'esquena, i pensà que se n'hauria de procurar dues d'iguals. La Teresa mirava les ungles del joier: impecables, ben tallades, lluent. Li donà un cop d'ull d'esquiltlentes: devia tenir ben bé cinquanta anys, però semblava que acabés de complir els quaranta, dret, elegant, amb el vestit fosc ratllat i una perla grisa al mig de la corbata. Havia agafat un llapis per cada cap i els mirava somrient: "¿Quina mena de joia volen?" El senyor Nicolau mirà la Teresa, i la Teresa digué que, potser, una agulla de pit. Tenia arracades, tenia l'anell, els braçalets no li agradaven... El senyor Begú estirà un cordó i digué que li portessin les capsas dels fermalls, totes. Els ulls se n'hi havien anat cap a la Teresa; després mirà el senyor Nicolau amb una mirada que el desaparellava. Coneixia la història: que el senyor Rovira, a les seves velleses, s'havia casat amb una noia d'origen molt baix, i vés a saber què hi havia darrera d'aquells ulls que semblaven tan innocents i darrera de tanta bellesa. "Aquests matrimonis de vegades surten bé, pensà, però val més no provar-ho". No sabia què dir. El senyor Nicolau havia tossit un parell de vegades com si anés a morir-se; devia tenir una bona bronquitis, el pobre. "Massa tabac i massa licors". Quan veié entrar l'empleat li semblà que li treien un pes de sobre. La primera capsa que obrí era plena d'agulles senzilles i el senyor Nicolau, gairebé sense mirar-les, li digué que ja les podia tornar a tancar. Volia una joia de valor. El senyor Begú obrí les altres capsas amb un somriure de satisfacció i mirà intensament el senyor Nicolau i la seva dona. La Teresa, que tota l'estona havia estat molt quieta, es tirà tot d'una endavant i agafà una rodona de robins entrellaçada amb dues rodones de diamants. Era una agulla bonica, però el seu marit la hi prengué dels dits amb una ganyota de menyspreu i la deixà damunt de la taula. Aleshores el senyor Begú anà fins a la caixa de cabals i en tragué un estoig de vellut negre. "És la millor joia de la casa", digué tot resseguint amb el dit un ram de flors de brillants

gros com el palmell de la mà. La Teresa es quedà sense respiració i mogué el cap d'una banda a l'altra com si el que estava veient fos un somni i es volgués despertar. El senyor Nicolau havia tret l'agulla de l'estoig i la sospesava. "¿Vols dir que no és massa?" sospirà la Teresa, sufocada de felicitat. Ell ni li contestà, i amb la veu una mica enrogallada digué al joier que fes el favor de clavar l'agulla a la solapa del vestit de la seva dona. Després, mentre la Teresa es mirava en el mirall d'una vitrina, el senyor Nicolau començà a comptar amb molta calma un feix de bitllets que anava posant ben ordenats damunt de la taula. El senyor Begú els acompanyà fins a la porta. "Que n'hi deu haver fet guanyar de diners, la borsa!" pensava. Abans de donar-li la mà, el senyor Nicolau li preguntà on havia comprat la butaca del respalller dret. "Al carrer de la Palla, a casa d'un antiquari". El senyor Nicolau li donà les gràcies i ell els digué que per molts anys. Tot pujant al cotxe, la Teresa pensà que aquella joia seria la seva salvació.³⁸

III

Quan vam tornar a ser a dins del cotxe en Marc em va preguntar on m'agradaria anar. Li vaig dir que a la Rambla de Catalunya; la vaig passar tota amb el cap enrera mirant el brodat que feien les fulles dels til·lers.³⁹

IV

Tot d'una es va adonar que s'havia equivocat d'andana i que en comptes d'anar a la Plaça de Catalunya hauria anat a parar a Les Planes. Ja li havia passat altres vegades: era massa distreta i no es fixava mai en res.⁴⁰

V

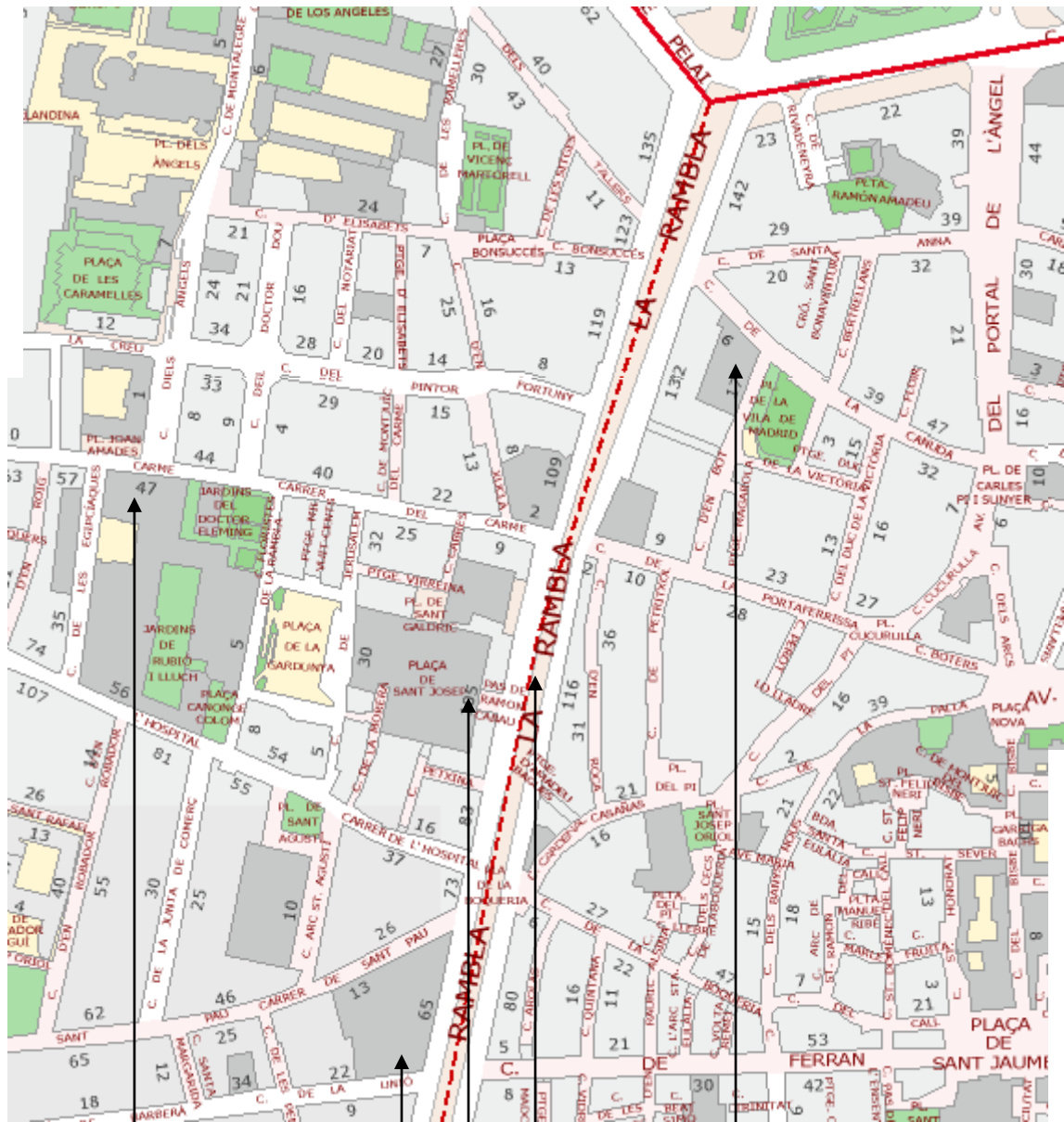
La Teresa caminava com si tingués ales als peus. Al cap d'una estona es ficà en una entrada, es tragué l'agulla i la desà en el portamonedes. Estava nerviosa. Travessà la plaça de Catalunya a poc a poc. Si no se li calmaven els nervis no li sortiria bé res del que anava a fer. I ho havia de fer per força.⁴¹

³⁸ *Mirall trencat*, p. 18-19

³⁹ *El carrer de les Camèlies*, p. 108

⁴⁰ *Aloma*, p. 53

⁴¹ *Mirall trencat*, p. 43-44

Ateneu Barcelonès

Rambla de les Flors

Mercat de la Boqueria

Teatre del Liceu

Fundació Mercè Rodoreda. IEC

CIUTAT VELLA

Se'n va anar Rambla avall. Les parades estaven atapeïdes de flors. A la primera hi havia galledes amb clavells vermells, rams de ginesta blanca, les últimes violetes. I moltes roses; més boniques que les del seu jardí. Sant Jordi s'acostava.⁴²

⁴² *Aloma*, p. 54

Rambla de les Flors, el carrer de la Canuda, el Liceu...

Els indrets més significatius d'aquest districte són la Rambla de les Flors, carrer Canuda, el Liceu, i el Port, des d'on alguns personatges contemplen el Tibidabo.

I

Caminava contenta perquè s'havia adonat que els arbres ja tenien brots nous. Quan va arribar a la Plaça de Catalunya va veure que tothom es girava. La Rambla s'havia animat molt, es sentia una gran cridòria, i al fons, per damunt de la gent, es veien unes quantes banderes. Un noi que passava anava dient a tothom que al carrer de la Canuda hi havia guàrdies civils a cavall. Una onada de gent la va voltar i durant una estona no va veure res. Tot d'una es va trobar al costat d'una senyora escabellada que plorava perquè li havien arrencat una màniga. Li anava a dir alguna cosa per consolar-la però li van donar una empenta i va caure de genolls a terra. Quan es va poder aixecar, la senyora ja no es veia i gairebé tothom havia fugit. Es van sentir uns quants trets.

Sense saber com, es va trobar en el soterrani davant del quiosc dels diaris. Assegut a terra, d'esquena a la paret, hi havia un home amb la galta plena de sang. Un senyor i una senyora el van ajudar a aixecar-se i li van preguntar si volia que l'acompanyessin a una farmàcia. La senyora li va donar un mocador.

—Què ha passat?

Els que anaven baixant dels trens no gosaven sortir a fora.

—No res; una manifestació.⁴³

II

Un dia, a la Rambla de les Flors, davant d'una tempesta d'olors i de colors, vaig sentir una veu darrera meu...

—Natàlia...

Em vaig pensar que no era jo de tan acostumada a sentir només, Colometa, Colometa. Era el meu primer promès, en Pere. El promès que havia deixat. No vaig gosar preguntar-li si s'havia casat o si festejava. Ens vam donar la mà i el llavi de baix li tremolava una mica. Em va dir que s'havia quedat sol al món. Fins aleshores no em vaig adonar que duia una tira negra al braç. I em va mirar com un que s'estigués enfonsant entre la gent, entre les flors, entre tantes botigues.⁴⁴

III

Li vaig dir que si no hagués plegat de cosir qui sap on pararia i que de moment feia senyors a la Rambla. Això la va preocupar molt i em va dir que no podia ser, que si volia parlaria amb el senyor de Tarragona a veure si ell tenia un amic que volgués una noia de confiança. El liri tenia tres fulles que queien

⁴³ *Aloma*, p. 56

⁴⁴ *La plaça del Diamant*, p. 66-67

avall i després es cargolaven enlaire. I al davant nostre el Tibidabo s'anava tornant blau.⁴⁵

IV

La Teresa era una perla. L'havia coneguda veient-la passar de bracet d'una amiga, des de la terrassa del Liceu. La mare de la Teresa venia peix a la Boqueria. Ell li ho havia explicat de seguida, un dia que anava sola i que ell, després de seguir-la una estona, li havia preguntat si podia acompanyar-la. S'anaven veient i aquell hivern la mare de la Teresa morí. Encara no feia un mes que l'havien enterrada, el senyor Nicolau preguntà a la Teresa si es volia casar amb ell: tot el que podia oferir-li era la seva fortuna, sabia de sobres que era vell i que cap noia no se'n podia enamorar. La Teresa li contestà que s'ho pensaria. Tenia un gran problema: un fill d'onze mesos, una relliscada com una casa⁴⁶.

V

I enyorava fer senyors per la Rambla. Passejar a les tres de la matinada i mirar el rellotge del Liceu i tocar la paret del carrer Vermell i la reixa del parc.⁴⁷

VI

L'endemà anaren al Liceu: en Rafael i l'Eulàlia els havien invitat a la seva llotja a veure *La Traviata* perquè sabien que els agradava molt. La Teresa es posà el vestit de setí blanc i el collaret de brillants amb set robins com set llàgrimes vermelles que Valldaura li havia regalat pel naixement de Sofia. [...] De l'escenari els arribava, mig ofegada, la veu del tenor: "Libiam ne'lieti calici..."⁴⁸

⁴⁵ *El carrer de les Camèlies*, p. 85

⁴⁶ *Mirall trencat*, p. 43

⁴⁷ *El carrer de les Camèlies*, p. 100

⁴⁸ *Mirall trencat*, p. 89-90

Institut d'Estudis Catalans

A l' Institut d'Estudis Catalans es troba la seu de la Fundació Mercè Rodoreda, que conserva la documentació personal i literària de l'escriptora, a més de tota la seva obra editada. Al primer pis de l'Institut, el Jardí Mercè Rodoreda l'homenatja amb les seves plantes i flors. Properament, al claustre de l'Institut quedarà instal·lada una petita exposició que permetrà de veure la seva trajectòria vital i literària.

I

A treballar, a escriure, a veure si faig alguna cosa que el dia de demà pesi en el meu país [...]⁴⁹

II

Voldria fer veure els espasmes lentíssims d'un brot quan surt de la branca, la violència amb què una planta expulsa la llavor; [...]No he arribat a tant. Escriure bé costa. Per escriure bé entenc dir amb la màxima simplicitat les coses essencials.⁵⁰

III

Hi ha mimoses d'aquelles que els jardiniers en diuen "sempre-en-flor", d'aquelles altres que al temps de la florida, que sempre s'escau pel mes de febrer, semblen un pom de boles d'or, i d'aquelles que tenen poca capacitat de florida però que creixen de pressa fins a alçades vertiginoses, dretes cap al cel. Hi ha un camí vorejat de moreres amb les fulles generoses d'un verd cristal·lí. [...] Una olivera de tres branques, signe de pau, senyoreja a l'entrada al costat dels xiprers signe de bon acolliment. [...] L'única flor: roses de categoria. [...] Els arbustos són innumbrables: veròniques, butleies, forsíties, cotoneàsters, cineràries, romanins...⁵¹

⁴⁹ *Cartes a l'Anna Murià*, p. 45

⁵⁰ *Mirall trencat*, p. 10

⁵¹ *Viatges i flors*, p. 70

BIBLIOGRAFIA

Els fragments de les obres seleccionades pertanyen a les edicions que fem constar en aquesta bibliografia:

- NADAL, Marta: *De foc i de seda. Àlbum biogràfic de Mercè Rodoreda*. Ed. IEC i Ed. 62. Barcelona, 2000.
- RODOREDÀ, Mercè: *Aloma*. Educació 62, núm. 16. Barcelona, 2006.
 - *Cartes a l'Anna Murià 1939-1956*. La Sal. Barcelona, 1985.
 - *El carrer de les Camèlies*. Club Editor Jove, Barcelona, 2007.
 - *Isabel i Maria*. Eliseu Climent Editor. València, 1991.
 - *Jardí vora el mar*. Club Editor Jove, Barcelona, 2007.
 - *La plaça del Diamant*. Club Editor Jove, Barcelona, 2007.
 - *Mirall trencat*. Club Editor Jove, Barcelona, 2007.
 - "Imatges d'Infantesa". Serra d'Or, núm. 270, març 1982; núm. 273, juny 1982.
 - *Viatges i flors*. Ed. 62. Barcelona, 1980.
- SOLDEVILA, Llorenç: *Ruta literària*

AGRAÏMENTS

Casa Ametller
IES Montserrat
Núria Tort
Vicent Sanz